

Słowniczek słów gwarowych występujących w tekstach

Autor: Izabela Stapor

arenda - dzierżawa arendować - dzierżawić baby - kobiety barchan – tkanina bawełniana, po lewej stronie włochata, podobna do grubej flaneli bardzeńko - bardzo barwinek – roślina o zimnotrwałych, skórzastych liściach i niebieskich kwiatach basy - kantrabasy bez – przez (np.bez okno) bielusieńkie – bardzo białe bijok, bijak – kij przytwardzony do rękojeści cepa, służący do młócenia (część cepa) bimberek - alkohol bociek - bociam bodej, bodaj – spójnik wyrażający obojętność wobec wyboru (bodej co = cokolwiek) bodajjaki, bodejjaki – jakikolwiek boisko – część stodoły borówka - jagoda brodzicek – bródka, mała broda capnać – złapać cebrzyk – drewniane okrągłe naczynie przeznaczone do prania, mycia, itp. cedzidło – cedzak cep – drewniany ręczny przyrząd do młócenia zboża cepcowe, czepcowe - związane z oczepinami ceremonie – podniosłe obrzędy, tradycje cesorka - przyrząd do obróbki lnu, na którym wyczesywano włókno (wcześniej obrobione na miondlycach i cierlycach) chazajka – z ros. gospodyni chałupa, |chałpa – dom chłopacya - chłopiec chłopaczysko – niegrzeczny chłopak chłopaszek - chłopiec chłopoczek - chłopiec chodzić na kawalyrke – zwyczaj polegający na odwiedzaniu domów panien przez kawalerów chomonto, chomaćto – część uprząży w kształcie drewnianego kabłąka na miękkim podkładzie, wkładana na szyję koniowi pociągowemu chować - chodować chszonknena - chrząknęła chtóro - która chulać - tańczyć chwasta zawalyła – chwasty zarosły chycić - złapać chycić się – wziąć się za coś ciarypiany ciarypiana miska – drewniana miska cienieńko - cieniutko cieniuśki - cieniutki ciepieńko - ciepłutko cierlyca – przyrząd do obróbki lnu (z dwoma otworami), który już został obrobiony na miondlycach co bodej - cokolwiek cokolik - cokolwiek cosi - coś cumelek – smoczek dla dziecka czepczyk, czepiec – kobiece nakrycie głowy, często bogato zdobione, wiązane pod brodą; noszone przez mężatki i wdowy czepiny - oczepiny czerpak – naczynie drewniane albo metalowe z trzonkiem, służące do czerpania cieczy lub ciał sypkich dawnieńko – bardzo dawno delikatnieńko – bardzo delikatni despekt – uchybienie, obraza despektować – uchybiać komuś, sprawić komuś przykrość despetnik - łobuz deszczułka - deseczka do dzisiednia – do dzisiaj dockać - doczekać dojrzeć - zobaczyć dopomagać - pomagać dopytować się – dopytywać się drewnieńko – małe drewno drobny - mały dronka – belka, kij druzki, družki, druhny, druhenki – družki weselne(kobieta, zazwyczaj panna, towarzysząca pannie młodej do ślubu) družbowie, družby – družba weselny (mężczyzna, zazwyczaj kawaler, towarzyszący panu młodemu do ślubu), por. swat drugoki - drugoklasiści duda - muzyk dychać - oddychać dynarek – metalowy trojnog, ustawiany nad paleniskiem dyscyplina – kij, którym nauczyciel wyznaczał kary dyszel – drąg umocowany do przedniej części wozu, umożliwiający kierowaniem pojazdu zaprzęgniętego w konie dziegieć – ciemnobrunatna gęsta ciecz otrzymywana w procesie destylacji rozkładowej różnych gatunków drewna dzierzak – dłuższy kij cepa trzymany w ręku podczas młócenia dziewka, dziwka - dziewczyna dzieża – drewniane naczynie, ujęte w metalowe obręcze oraz pokrywą drewnianą, pomocne w kuchni dzieżka – mała dzieża flaska, flaszka – butelka furgaly – fruwały furmanka - wóz konny, fura garce, garnce – duże garnki gdowniec - wdowiec godać – mówić, nazywać gorcek - garnek gorunc – gorąco, upał, skwar (gorunc przyokropny) gosztki – małe garście lnu gościniec – główna ulica wsi grądziel, gronzel, grążeł, krężeł - krążek w kołowrotku gromadom - grupą gruchot – stary mebel, grat harap – bicz hawok – tutaj hunorno - honorowa inakszy - inny ino - tylko inszy - inny iść hurmom – iść w grupie izba – pomieszczenie mieszkalne w domu jakisi, jakisik - jakis jeno - tylko jeździć lotnikiem – latać samolotem juźci - juź kaj - gdzie kalenica – górna pozioma krawędź dachu, stanowiąca przecięcie połaci dachowych kałamadż - kałamarz kamziela – rodzaj koszuli dla mężczyzn, por. pócienska kaszkiet – czapka męska z daszkiem kawalir, kawalyr - kawaler kawalyrka – zwyczaj polegający na odwiedzaniu domów panien przez kawalerów kawałeczus - kawałeczek kądziel – pęk włókna lnianego przygotowany do przędzenia, umocowany na przęślicy lub kołowrotku kąkol - chwast kiedysi - kiedyś kijanka – drewniana łopatka służąca do prania bielizny i obijania lnu klepisko – część boiska, równa, gładka płaszczyzna z mocno ubitej, uklepanej ziemi kloc – pień zrąbanego drzewa, ociosany z gałęzi kłósko - kłosek kojtnąć - umrzeć kolonijo - kolonia komendant – dowódca żołnierzy w procesji korowolj, korowol, korowojl – placek weselny, z wierzchu bogato zdobiony którysik - któryś kumora – część domu, rodzaj spiżarni lekutko - leciutko lotać – biegać majontecek – mająteczek, mały majątek matuś – mama, mateńka międlic, miendlic, miondlyć – obrabiać na miądlicach międlica, miondlyca – drewniane narzędzie do obróbki lnu (do pierwszego etapu obróbki lnu), złożone z podstawy i pojedynczego miecza (z jednym otworem) migotać – błyszczeć się misecusia - miseczka motacki – motowidła motać - zwiąć motowidło - przyrząd do odmierzania i zwijania w motki nici, przedży na grande – nagle, szybko nadgnijaty – nadgnity najsomprzót – na początku nasykować – przygotować,

przyrządzić naświcić - zaświecić nawdzioć – nałożyć niezapusty – mięsopusty, zapusty
 obłać – tłum, duża grupa obzierać się – oglądać się okowita, łokowita – okowita,
 rodzaj alkoholu okupacyja – okupacja onuca, onyca, łonyca – pas tkaniny do owijania
 stopy, zastępujący skarpetę oportek – coś drobnego, małego oskrobać - obrać oszukaństwo -
 kłamstwo paceśne – grube, tkane z włókna gorszego rodzaju (o materiale, ubraniu) pakuły
 – grube włókno – gorszego rodzaju – powstające podczas obróbki lnu paździrz,
 październik, październik - grube, ostre części włókna lnianego usuwane podczas miądlenia piejtki, jejtki
 – muzycy (zamawiani na wesele) pirszoki, drugoki – pierwszaki, drugoklasiści płachta
 – duży płat grubego płótna pnioczek – mały pniak podliwać - podlewać podpieracz,
 podpierać – podpórka podpłomyki – płaskie placki z wody i mąki, pieczone przed
 pieczeniem chleba lub po jego wyjęciu popijać – pić alkohol popiół wirzbowy, gruszkowy,
 jabłonkowy – popiół z poszczególnych gatunków drzew portki - spodnie póciénka, płóciénka
 – rodzaj koszuli lnianej dla mężczyzn, por. kamziela procesyjnie – z procesją proso
 – roślina zbożowa (z niego kasza jaglana) przeganiać - przepędzać przemienić - zamienić
 prześcigować się – robić coś na wyścigi prześlyca, przėsłica – drążek osobno stojący lub
 przytwierdzony do ławy, na której siedzi prządka, służący do umocowania kądzieli (przy przędzeniu na
 wrzecionach) przetok – duże sito z większymi otworami, służące zwykle do odsiewania,
 oczyszczania ziarna przycyniać - przygotować przyśpiewki – krótka solowa (rzadziej chóralna)
 piosenka ludowa, zwykle okolicznościowa (tworzona z okazji wesela, dożynek, zabaw wiejskich)
 robotna, robotno - pracowita rozmaitości - różności rozpięsta – zabawa różga, rózecka –
 symbol weselny, pięknie przyozdobiony specjalnie pieczonymi ciatkami i kwiatkami rychtować –
 przygotowywać, szykować, przyrządzać rysik – przyrząd z łupku obrobiony w kształcie ołówka,
 używany w szkole do pisania na tabliczce rzempolić – grać nieumiejętnie na jakimś
 instrumencie, zwłaszcza strunowym; fałszować sakramucki, sakramencki – przekłety, diabelski
 (w wyzwiskach) schodziny – spotkanie rodzin państwa młodych w celu omówienia warunków
 zawarcia małżeństwa, por. zacontek scodroki, szczodroki, szczodraki – rodzaj ciastek pieczonych
 w Wielkanoc dla kołędników skubać pióra – odrywać puch od piór, który miał być przeznaczony
 na pościel snowadła – małe krążki, na które nawijano nici spórlorz – narzędzie, na
 którym znajdowało się wiele snowadeł stara dziwka – stara panna starosta weselny –
 osoba odpowiedzialna za wesele, czuwająca nad uroczystością starościno, starościna – osoba
 odpowiedzialna za wesele, czuwająca nad uroczystością starso druhna – starsza družka starsy
 družba – starszy družba strojny – elegancki swaska, swaszka – starościna swaty
 – družbowie sykować, szykować – przygotowywać ścirznia, ścirznie, ścirznisko –
 pole po skoszeniu zboża, z pozostawionymi dolnymi częściami roślin ślubanek – drewniana ława
 (służąca do siedzenia i do spania – głównie dla dzieci) śpiwki – krótka solowa (rzadziej
 chóralna) piosenka ludowa, zwykle okolicznościowa (tworzona z okazji wesela, dożynek, zabaw
 wiejskich), por. przyśpiewki tablycka – tabliczka, na której pisano w szkole tatarka –
 zboże, gatunek gryki (z niej kasza tatarszana, zwana też gryczaną) tkac – tkacz tracht
 – trakt Turki – straż czuwająca przy grobie Chrystusa w czasie Świąt Wielkanocnych
 oczepiny, łocepiny – zwyczaj polegający na zdjęciu pannie młodej wianka i nałożeniu czepca (na
 znak przyjęcia przez nią obowiązków żony i mężatki) umyśloł - wymyślił ustulać – wymyślić coś
 uwalić - uderzyć wcinwały – wciągały, wsuwały wiano, wieno – posag, wyprawa panny
 młodej wigilijo – wigilia wionek, wioneczek – wianek noszony do ślubu przez pannę młodą
 i zdejmowany podczas oczepin wkej – kiedy wkiedy – kiedy włosie, włosie –
 sztywne włosy (elementy wystające z materiału) wojować – walczyć, bic się wrotka, wrotki
 – roślina (prawdopodobnie wrotycz) wrzeciono – prosty drewniany przyrząd do przędzenia
 ręcznego w postaci wałka zaostrego na obu końcach wydawać się – o kobiecie: wychodzić za
 męża wywionowano, wywianowana – posiadająca wiano, posag (gotowa do zamążpójścia) zabić
 muzykanta na boso – zwyczaj, obrzęd zacepić, zacepić – nałożyć dziewczynie czepiec
 (symbol zamążpójścia) zaciongać – zawieszać zagasić – zgasić zagon – długi
 pas ziemi uprawnej, ograniczony brzdami zeźlić się – zazłościć się zgrzebne – utkane z
 grubej przędzy lnianej (o materiale, ubraniu); parciane ziorka, ziórka (jedno ziórko) - ziarnka zacontek
 - spotkanie rodzin państwa młodych w celu omówienia warunków zawarcia małżeństwa, por. schodziny
 żeniacka – poślubienie, małżeństwo, ślub żurow – w studni: przyrząd do wyciągania wody
 ze studni, w kształcie drąga dwuramiennego obciążonego ciężarkiem i umieszczonego na wysokiej
 podstawie żyrdki, żerdki, żerdzie – tyczka zrobiona z długiej prostej gałęzi